

naire research on pupils in schools. *British Educational Research Journal*, 18(2), 113-131.

ELLONEN, N., & POSO, T. (2010). Children's Experiences of Completing a Computer-Based Violence Survey: Ethical Implications. *Children & Society*, Published Online: 24 Mar 2010 (<http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/fulltext/123329187/PDFSTART>).

ESBENSEN, F., MILLER, M., TAYLOR, T., HE, N. & FRENG, A. (1999). Differential Attrition Rates and Active Parental Consent. *Evaluation Review*, 23, 316-335.

HEATH, S., BROOKS, R., CLEAVER, E. & IRELAND, E. (2009). *Researching Young People's Lives*. London: Sage Publications.

HEATH, S., CHARLES, V., CROW, G. & WILES, R. (2007). Informed consent, gatekeepers and go-between: negotiating consent in child- and youth-orientated institutions. *British Educational Research Journal*, 33(3), 403-417.

HELWEG-LARSEN, K. & BOVING-LARSEN, H. (2003). Ethical issues in youth surveys: Potentials for conducting a national questionnaire study on adolescent schoolchildren's sexual experiences with adults. *American Journal of Public Health*, 93, 1878-1882.

KINARD, E.M. (1985). Ethical Issues in research with abused children. *Child Abuse & Neglect*, 9, 301-311.

KOPELMAN, L.M. (2000). Children as Research Subjects: A Dilemma. *Journal of Medicine and Philosophy*, 25(6), 745-764.

LEVINE, R.J. (1995). Adolescents as Research Subjects Without Permission of Their Parents or Guardians: Ethical Considerations. *Journal of Adolescent Health*, 17, 287-297.

MORROW, V. & RICHARDS, M. (1996). The Ethics of Social Research with Children: An Overview, *Children & Society*, 10, 90-105.

PRIEBE, G. (2009). *Adolescents' experiences of sexual abuse. Prevalence, abuse characteristics, disclosure, health and ethical aspects*, Child and Adolescent Psychiatry, Department of Clinical Sciences, Lund University.

SIKAND, A., SCHUBINER, H. & SIMPSON, P.M. (1997). Parent and Adolescent Perceived Need for Parental Consent Involving Research with Minors. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 151, 603-607.

NAAR EEN KWANTITATIEVE EVALUATIE VAN PROEFZORG? EEN VERKENNENDE STUDIE OP BASIS VAN RECIDIVEGRADEN EN OVERLEVINGSDUURANALYSE

Hoewel het doorvoeren van effectevaluatiestudies in de exacte wetenschappen een doodgewone zaak is, gebeurt dit in de sociale wetenschappen iets minder frequent. Door de overheid gevraagde effectmetingen van (preventie)projecten of interventies zijn nochtans in België niet nieuw (Cammaert & Ponsaers, 2006¹). Recent werd een onderzoek afgerond waarbij ondermeer werd gekeken naar de mogelijkheden tot kwantitatieve evaluatie van het project Proefzorg, een hulpverleningstraject dat kan worden opgelegd aan druggebruikende delinquenten². De trajecten die via proefzorg kunnen opgelegd worden, zijn *lange* en *korte proefzorg*³ (De Ruyver *et al.*, 2008⁴). Binnen dit traject wordt allerhande informatie bijgehouden van de cliënt. Een en ander heeft geleid tot de ontwikkeling van een preliminair meetinstrument⁵ dat door de onder-

1 CAMMAERT, F. & PONSAERS, P. (2006). Haalbaarheidsstudie : het bekijken van de mogelijkheden voor het monitoren van de effectiviteit van alternatieve sancties bij twee Antwerpse projecten voor 'harde kernjongeren' ADAM en U-Turn. *Panopticon*, 27(5), 66-71.

2 Dit project werd uitgevoerd in opdracht van Federaal Wetenschapsbeleid, door de onderzoeksequipes IRCP en SVA van de Universiteit Gent en de onderzoeksequipe van de *Service de criminologie* van de Universiteit van Luik en droeg als titel: Onderzoek naar essentiële en bijkomende randvoorwaarden voor interactie justitie en drughulpverlening (JUSTHULP).

3 Bij een *korte* proefzorg acht het parket enkel de doorverwijzing naar de hulpverlening noodzakelijk (eenmalig gesprek in de meldpunten). Bij een *lange* proefzorg acht het parket niet enkel de doorverwijzing maar tevens een behandeling én opvolging binnen de hulpverlening noodzakelijk (maximaal 6 maand opvolging).

4 DE RUYVER, B., COLMAN, C., DE WREE, E., VANDER LAENEN, F., REYNDERS, D., VAN LIEMPT, A., *et al.* (2008). *Een brug tussen justitie en hulpverlening. Een evaluatie van het proefzorgproject*. Antwerpen-Apeldoorn: Maklu.

5 Het eerste meetinstrument, dat door de huidige onderzoeksequipe aangevuld en verfijnd werd, liet toe een evaluatie van proefzorg door te voeren o.a. op basis van volgen-

zoeksequipe verder bestudeerd werd. Precies omdat informatie voorhanden was op twee momentopnames, met name bij aanvang en afsluiten van de proefzorg, werd de mogelijkheid nagegaan om de trajecten te evalueren in termen van recidive. De onderzoekers vulden het bestaande meetinstrument aan met informatie die uit de parketdossiers van de betrokkenen werden gehaald. Op die manier wordt het mogelijk verkennende uitspraken te doen betreffende het traject en het plegen *voor, tijdens en na* de periode van het hulpverleningstraject.

In een eerste fase werden delictgraden berekend voor deze onderzoekspopulatie. Deze delictgraden geven het aantal geregistreerde feiten per jaar, per verdachte die proefzorg als alternatieve maatregel opgelegd krijgt. Voor personen die lange proefzorg opgelegd krijgen, kan een delictgraad berekend worden voor de periode *voor* proefzorg, *na* proefzorg of *voor de gehele observatieperiode*⁶. Dit kan uiteraard ook voor verdachten die korte proefzorg opgelegd krijgen. Voor beide trajecten kan dan nog een verschil gemaakt worden in het soort recidive die men meet. De dataset bevat gegevens om enerzijds over te gaan tot het meten van een algemene recidivegraad en anderzijds tot het meten van speciale recidive. Wartna (2005)⁷ definieert *alge-*

mene recidive als alle nieuwe justitiecontacten, ongeacht de aard en de ernst van de gepleegde delicten, behalve de strafzaken die eindigen in vrijspraak, een technisch sepot of een andere technische uitspraak. *Speciale recidive* definieert hij als nieuwe geldige justitiecontacten naar aanleiding van hetzelfde soort delict als in de uitgangszaak. In de dataset die hier opgesteld werd, wordt hiernaar verwezen onder de noemer drugrecidive.

Waar bovenstaande graden berekend kunnen worden voor de op het parket geregistreerde processen verbaal, kunnen deze ook berekend worden voor vonnissen waarbij de verdachte veroordeeld werd voor het feit waarvan hij aanvankelijk verdacht werd. Vorige evaluatieonderzoeken lieten hiervoor geen grote verschillen waarnemen (Cammaert & Ponsaers, 2006⁸; De Ruyver *et al.*, 2007⁹). Men kan de toets echter wel doen; ons inziens is er in feite ook maar sprake van 'recidive' wanneer een persoon niet meer de status van 'verdachte', maar deze van 'veroordeelde' voor het feit heeft. In het meetinstrument werden recidivegraden berekend op basis van informatie afkomstig van parket maar ook uit vonnissen. De lengte van deze bijdrage laat ons niet hier in detail op in te gaan. Daarvoor verwijzen we naar het onderzoeksrapport.

Laat ons nu kijken naar de andere categorie recidivemetingen die aan de hand van het vernieuwde instrument kunnen doorgevoerd worden. Het betreft hier een analyse van het al dan niet recidiveren op basis van overlevingsduurfuncties (survival time analysis). Dit is een techniek die gebruikt wordt bij onderzoek naar criminele carrières en de recidive van gedetineerden die onder een bepaald regime geplaatst werden (Bijleveld & Commandeur, 2009; Pauwels,

de kwantitatieve criteria: het totaal aantal dossiers, het aantal dossiers waarin door de betrokkene op het voorgestelde aanbod wordt ingegaan, het aantal dossiers waarin de voorgestelde voorwaarden succesvol worden gevolgd, het aantal dossiers waarin de voorwaarden niet succesvol worden gevolgd (en reden) en de tijdsinvestering per dossier door de proefzorgmanager. Voor een meer gedetailleerde beschrijving van dit instrument verwijzen we graag naar De Ruyver *et al.*, 2008.

- 6 Met 'observatieperiode' wordt de periode bedoeld waarbinnen antecedenten van de verdachte in kwestie kunnen opgetekend worden. Aangezien dit in België systematisch sinds 1 januari 1994 gebeurt, is de maximale observatieperiode van die datum tot aan de datum waar het onderzoek een einde bereikt, met name 4 mei 2009.
- 7 WARTNA, B.S.J. (2005). *Evaluatie van daderprogramma's. Een wegwijzer voor onderzoek naar de effecten van strafrechtelijke interventies speciaal gerecht op het terugdringen van recidive*. Den Haag, WODC.

- 8 CAMMAERT, F. & PONSAERS, P. (2006). Haalbaarheidsstudie : het bekijken van de mogelijkheden voor het monitoren van de effectiviteit van alternatieve sancties bij twee Antwerpse projecten voor 'harde kernjongeren' ADAM en U-Turn. *Panopticon*, 27(5), 66-71.
- 9 DE RUYVER, B., PONSAERS, P., LEMAITRE, A., MACQUET, C., DE WREE, E., HODEIGE, R., PIETERS, T., CAMMAERT, F. en SOHIER, C. (2007). *Effecten van alternatieve afhandeling voor druggebruikers*. Gent: Academia Press.

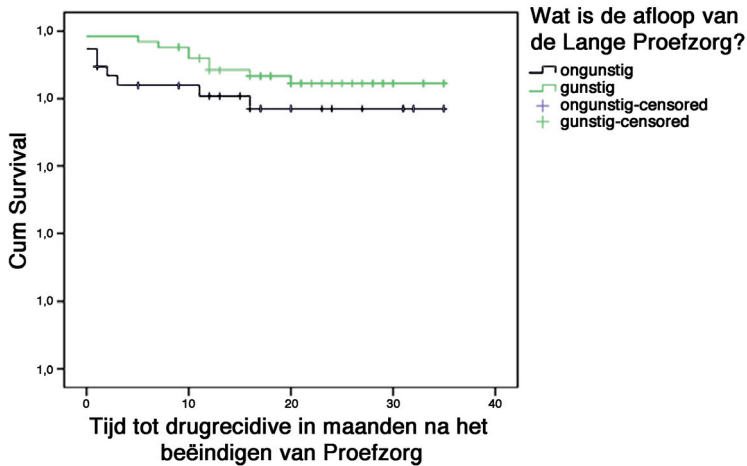
2008)¹⁰. De overlevingsduuranalyse is een geschikte techniek op basis waarvan de evaluatie van een interventie mogelijk wordt. De overlevingsduuranalyse is gebaseerd op onderzoek naar de zogenaamde *failure time*. Een *failure time* is de tijdsduur tot een bepaalde gebeurtenis of *event*. Hierbij is het van belang te definiëren vanaf welk moment de tijdsduur wordt gemeten en in welke eenheid (jaren, maanden, dagen, ...). Het event hoeft zich niet steeds voor te doen. Het is mogelijk dat de persoon de hele periode 'overleeft' of door omstandigheden niet langer aan het onderzoek kan deelnemen. Zo kan het zijn dat de persoon overlijdt. Nu is het juist het voordeel van de overlevingsduuranalyse dat de persoon daarom niet uit de analyse moet verwijderd worden. Op die manier blijft het aantal personen, waarbij de meting gebeurt, niet alleen gelijk, maar vermijdt men bovendien dat er een selectie-effect plaatsvindt. In het tegenovergestelde geval zou het immers zo zijn dat personen die langer overleven een grotere kans hebben door een andere oorzaak het onderzoek te moeten verlaten dan personen met een korte *failure time*. Door nu juist deze personen in de analyse te houden worden de resultaten niet vertekend door enkel de gebeurtenis te bestuderen onder de groep die een gehele periode overleeft. Personen die uit de boot vallen, leveren immers belangrijke partiële informatie die even belangrijk is om mee te nemen. Stel dat een persoon niet recidiveert maar overlijdt, dan is het belangrijk ook de kenmerken van deze persoon mee te nemen. Het is niet de bedoeling deze personen te beschouwen alsof het *event* zich voordeed, dus in deze studie alsof de persoon recidiveert. De enige informatie die beschikbaar is, is dat het *event* niet plaatsvond voor de persoon het onderzoek verliet. En voor die tijd heeft de betrokkene niet gerecidiveerd in de betekenis die eraan gegeven werd. Hij wordt daarom in de statistieken voorafgaand aan dat moment meegeteld, maar erna niet meer.

Welke overlevingsduurfuncties kunnen nu berekend worden aan de hand van het vernieuwde instrument? Voor personen die lange/korte proefzorg opgelegd krijgen, kan een overlevingsduurcurve voor algemene recidive berekend worden. Dit kan voor de personen die de lange/korte proefzorg *gunstig* doorlopen¹¹ hebben en dit kan voor zij die de lange/korte proefzorg *ongunstig* doorlopen hebben. Deze laatste twee kunnen ook nog eens met elkaar vergeleken worden. Daarbij zet men de gunstig geklasseerde dossiers en de ongunstig geklasseerde dossiers tegen elkaar af. De overlevingsduurfuncties bekomen voor lange proefzorg kunnen evengoed naast deze worden gelegd die werden bekomen voor korte proefzorg en dus aan een analyse worden onderworpen. Figuur 1 laat de overlevingsduuranalyse zien voor lange proefzorg voor wat betreft drugrecidive bij gunstig en ongunstig beëindigde dossiers, en dit voor het referentiejaar 2006. De blauwe lijn stelt de ongunstige proefzorgdossiers voor, de groene lijn de gunstige. Tevens zien we op beide curven kruisjes staan. Elk kruisje staat voor het beëindigen van de observatieperiode van een verdachte (ongunstig-censored en gunstig-censored). Dit betekent dus ofwel dat de proefzorgperiode voor die verdachte voorbij is, ofwel dat de persoon om een bepaalde reden, zoals bijvoorbeeld het overlijden van de verdachte tijdens de observatieperiode, vroegtijdig het onderzoek heeft moeten verlaten. Bij ongunstige afloop van de lange proefzorg zien we dat er een daling is in de overlevingsfunctie bij aanvang en dat 78,9 % delictvrij blijft na ongeveer 17 maanden in de periode van 35 maanden die we gehanteerd hebben om deze analyse uit te voeren (zie figuur 1). Bij gunstige afloop van de lange proefzorg zien we dat er een daling is in de overlevingsfunctie bij aanvang en dat 85,5 % delictvrij blijft na twintig maanden in de periode van 35 maanden die we gehanteerd hebben om deze analyse uit te voeren.

10 BIJLEVELD, C. C. J. H. & COMMANDEUR, J. J. F. (2009). *Multivariate analyse. Een inleiding voor criminologen en andere sociale wetenschappers?* Den Haag: Boom juridische uitgevers; Pauwels, L. (2008). Toegepast Kwantitatieve data-analyse voor criminologen.

11 Hiermee wordt verwezen naar een positief advies als gevolg van een gunstig doorlopen proefzorg, gegeven door de proefzorgmanager naar het parket toe. Onder 'gunstig' verstaan we het hebben nageleefd van de voorwaarden die de proefzorgmanager heeft gesteld. Hiermee meten we geen recidive.

Survival Functions

Figuur 1: overlevingsduurfunctie voor lange proefzorg voor wat betreft drugrecidive bij gunstig en ongunstig beëindigde dossiers, referentiejaar 2006.

Tot slot

We zagen hoe de bijkomende gegevens die verzameld werden in het kader van deze studie mogelijkheden bieden tot verdere evaluatie van het project proefzorg als dusdanig door het bijhouden van recidive als kenmerk in het oorspronkelijke meetinstrument. Ondanks de moeilijkheden om te komen tot een gedegen operationalisatie van recidive, zien we wel dat het meetinstrument in staat is verschillen te detecteren tussen diverse modaliteiten van proefzorg aan de hand van recidivegraden en overlevingsduurfuncties. Hoewel de meting van situaties gerelateerd aan de levensdomeinen¹² – wat tevens als criterium voor het al dan niet goed werken van een alternatieve maatregel aangekeurd werd binnen dit onderzoek – ietwat minder gedetailleerd gemeten kunnen worden, hebben deze hun waarde: als deze op identieke manier worden gemeten over twee verschillende tijdstippen, dan menen wij dat we een mogelijk-

heid hebben tot vergelijken. De verdere uitdieping van recidive (druggebruik vs. delictplegen) verdient op zijn minst meer aandacht dan tot op heden in Belgische criminologische studies werd gerealiseerd. Het potentieel tot evalueren ligt in het herbekijken van persoonlijke evoluties die proefzorgcliënten meemaken in termen van delictplegen en druggebruik: onder de conditie dat er systematisch werk wordt gemaakt van de koppeling van recidivegegevens (zoals in ons uitgewerkt voorbeeld aan de hand van parketgegevens) is men in staat de verschillen in kaart te brengen. Het dient gezegd dat een zekere tijdsduur vereist is, wil men in staat zijn aan de hand van kwantitatieve methoden een stabiel beeld te krijgen van de herval- of overlevingskansen van de cliënten van het proefzorgproject. Het valt dan ook aan te raden, met het oog op het doorvoeren van evaluaties van gerechtelijke alternatieve maatregelen, systematisch de nodige gegevens te bekijken en aan analyse te onderwerpen.

Filip Cammaert*
Lieven Pauwels**

¹² De verschillende levensdomeinen die als kenmerken voor evaluatie aan het instrument toegevoegd werden, zijn: voeding, aangepaste hulpverlening, omgaan met gerechtelijke problemen, familiale relaties, zelfontplooiing/vrije tijd, omgaan met negatieve emoties, omgaan met gezondheidsproblemen, omgaan met druggebruik.

* Lic. Criminologische wetenschappen en voormalig medewerker SVA-Gent.

** Docent Universiteit Gent, Vakgroep Strafrecht en criminologie, Onderzoeksgroep SVA-Gent